

Magyar László András

SZÚZGYÓGYMÓD

A makrobiotika az orvoslás egyik ősi ágából, az élettevékenységek szabályozásával gyógyító diétetikából alakult ki, és virágkorát a 17. és a 19. század között élte. Makrobiotikus tanácsokkal azonban már igen sok ókori szerző is szolgált: Arisztotelész *A hosszú és a rövid életről*, Cicero pedig *Az öregségről* című munkáiban hívta föl a figyelmet a szellemi-testi aktivitás és a hosszú élet összefüggéseire. Az ókori orvosi irodalom főképpen a mértékletességre és az „arany középszer” szabályára helyezte a hangsúlyt. Az ókori makrobiotika, a gerokomika¹ a középkorban mégsem nyugaton, hanem inkább az arab nyelvű kultúrában szökött virágba: Ibn Butlán, Avicenna vagy Maimonidész diétetikáikban külön fejezetet szenteltek az öregkor életmódjának: főképpen az ő tanácsait vették át a 12-13. századtól az európai egészségügyi tanácsadók, az úgynevezett regimenek is. Az európai makrobiotika a 15. század végén éledt igazán újjá, először talán Antonius Gaza és Marsilio Ficino munkáiban. A 17. századtól azután – és e trend máig is tart – ezernyi makrobiotikus könyv jelent meg, hiszen egyre többen akadtak, akiknek már nem a mindennapi betevő megszerzésével kellett foglalkozniuk. A 19. század elején elsősorban Hufeland, százötven esztendővel később pedig F. Riemann makrobiotikája aratott nagy sikert.

Hazánkban e különös tudomány mindig is nagy népszerűségnek örvendett: a Moson-megyei Fuchs Ferenc Xavértól Bérczy Jánoson, Csorba Józsefen és Bicsérdy Bélán át, Herczegh Lajosig és Balázs Annáig rengetegen írtak a témáról, sőt az 1880-as években Lőrinczy Ferenc szerkesztésében *Hosszú élet* címmel még makrobiotikus közlöny is megjelent Pesten.

A makrobiotikák igen sokféle remek módszert ajánlottak az elmúlt kétezer évben azok számára, akik hosszú időt kívánnak tölteni e földön, most azonban csak egyetlenegynek a történetét kívánjuk vázlatosan bemutatni, az úgynevezett szűzgyógy módét. Az eljárás alapja az a hiedelem, hogy a szűzlányokkal való együttlét, illetve együtt alvás erőt ad, és meghosszabbítja az élettartamot.

Módszerünk első említése nem másünnen, mint a Bibliából való. A Királyok első könyvének elején ugyanis a következőket olvashatjuk Dávid királyról:²

---

1 A terminus a geraiosz 'öreg' és a komidzó 'ellátok, táplálok' görög szavak összetétele.

2 Kir. I. 1-4.

1. Dávid király pedig megvénhedett és megidősödött vala, és ötet bétakarják vala leplekkel, de meg nem melegülhet vala.
2. És mondának neki az ő szolgálói: Keressenek az én uramnak, a Királynak egy szűz leányt, ki légyen a Király körül, és ötet táplálja, és háljon te mellett, hogy melegedjék meg az én uram a Király.
3. Keresének annakokáért egy szép leányt Izraelnek minden határában, és találák a Súnem városából való Abiságot, kit hozának a Királyhoz.
4. A leány pedig igen szép vala, és a Királyt táplálja vala és szolgál vala néki: a Király pedig nem isméré ötet.³

Hogy azonban nem csupán keleten volt ismert e makrobiotikus technika, azt egy sokak által idézett késő császárkori, római felirat is tanúsítja, amely a következőképpen hangzik:

AESCULAPIO ET SANITATI / L. CLODIUS HERMIPPUS/QUI VIXIT ANNOS CXV. DIES V / PUELLARUM ANHELITU / QUOD ETIAM POST MORTEM EIUS / NON PARUM MIRANTUR PHYSICI / JAM POSTERI, SIC VITAM DUCITE.⁴

„Aesculapiusnak és Sanitasnak L. Clodius Hermippus, aki 115 évet és öt napot élt meg leánykák lehelete segítségével, amin még halála után is igencsak csodálkoztak az orvosok. Nos hát, utódaim, ti is éljeteztek ekképp.”

A felirat olyannyira felkeltette Johann Heinrich Cohausen (1665-1750)⁵ 18. századi német orvos figyelmét, hogy 1742-ben hosszú, 150 oldalas szatirikus tanulmányt adott ki róla, amelyben nem csupán a szűz leányok leheletének makrobiotikus hatásmechanizmusát magyarázta tréfásan tudományos alaposítással, jatrokémikus alapon, hanem azt is föltételezte nagy ártatlanul, hogy a feliratban említett Hermippus valószínűleg leány-árvaházat vagy leányiskolát vezetett, és ekképpen jutott az éltető kipárolgásokhoz.⁶ Cohausen, műve konklúziójaképpen

3 Vagyis nem élt vele nemi életet, csak testmelegét hasznosította.

4 Thomas Reinesius: Syntagma inscriptionum antiquarum (leipzig-Frankfurt, Fritsch, 1682. 156.) című munkája alapján idézi Johann Heinrich Cohausen: Von denen seltenen Art sein Leben durch das Anhauchen junger Mägdchen bis auf 115 Jahr zu verlängern. In: Scheible, J. (Hrsg.): Der Schatzgräber. Stuttgart, Scheible, 1847. 143. Cohausen más műveiben is foglalkozott makrobiotikával, lásd: Johann Henrich Cohausen (1665-1750): Tentaminum physico-medicorum curiosa decas de vita humana. Cosfeldiae, 1699. Itt az élet meghosszabbításának tízféle útját elemzi részletesen.

5 Cohausenről és művéről lásd: Roos, Anna Marie: Johann Heinrich Cohausen (1665-1750), salt jatrochemistry, and theories of longevity in his satyre Hermippus redivivus (1742). Medical History, 51 (2007) 181-200.

6 Cohausen, Johann Heinrich: Die wieder lebende Hermippus, oder curieuse physikalisch-medizinische Abhandlung von den seltenen Art, sein Leben durch das Anhauchen Junger Mädchen bis auf 115 Jahr zu verlängern, aus einem römischen denkmal genommen, nun aber mit medicinischen Gründen befestiget, und durch Beweise und Exempel, wie auch mit einer

azt a tanácsot adja, hogy az ember minden reggel és este lehetőleg ártatlan leánykákkal leheltesse bé magát.

Mint láthattuk a hagyomány szerint a szűzleányok kétféleképpen is hozzájárulhatnak az egészség fenntartásához: részint testmelegükkel, részint pedig leheletükkel. E hagyomány a legkülönbébb korokban és helyeken bukkan föl az idők során Arnaldus Villanovanustól Martin Schurig német orvosnak a szűzekről írott monográfiájáig.⁷

Francis Bacon tudósít például arról, hogy Barbarossa Frigyes császár (1122-1190) idősebb korában, ha csak tehette, szűz lányokat és fiúkat fektetett a csipéjére és a hátára, hogy felmelegítsék.

Burckhard von Horneck „*Carmen de ingenio sanitatis*” című, a 15. század végén írt diétetikai tanköteményében szintén megemlíti, hogy a szűzek közelsége meghosszabbítja az életet.⁸

Aeneas Sylvius Piccolominiről (1405-1464) a későbbi II. Pius pápáról Agrippa jegyezte föl, hogy már idősebb korában – megjegyzem, mindössze 59 évet élt – szívesen aludt két mezítelen szűzleány között, hogy életerejét a hölgyek testmelegének és leheletének felhasználásával fenntartsa. Valószínűleg hasonló meggondolások vezették az 53 éves Aragóniai Ferdinándot, aki Izabella halála után azért vette feleségül a 18 éves Germaine de Foix navarrai hercegnőt, „hogy az fiatalságával felfrissítse véré”.⁹

Am Európától keletre is ismert volt a hagyomány: Az „Ezeregyéjszaka meséi”-ben olvasható Al-Mutavakkil kalifáról (9. sz.), hogy betegségét orvosa, Juhanna ibn Masawaih – akit mi európaiak Mesue néven ismerünk – gyógyital és szűzlány kombinációjával kúrálta ki sikeresen.¹⁰

Am a szűzgyógymód alkalmazása nem ért véget a középkorral vagy a reneszánszsal: Christoph Wilhelm Hufeland (1762-1836) híres makrobiotikájának rögtön a lelegején említi, igaz kissé ironikusan, a Cohausen által leírt módszert. Szövegét Kováts Mihály szép fordításában idézem: „Egy más régi különös mód az élet meghosszabbítására a gerocomica, vagy az a szokás, melly szerint szokták vala a meg-vénült testet, ifjú és egészséges embernek testi ki párolgásával meg-ifjítani és meg-tartani....A nagy Boerhaave egy amsterdami öreg Polgár-

---

wunderbaren Erfindung aus der philosophischen Scheidekunst erläutert und bestätigt. Jetzo aus dem Lateinischen übersetzt. H.n.: bey Alten Knaben Buchdruckerey, 1753. Cohausen kortársja és kollégája, Christian Friedrich Garmann (1640-1708) is írt egy hasonló témájú tanulmányt, amelynek címét – De anhelitu puerorum et puellarum salutifero – Jöcher idézi, magát a művet azonban nem tudtam beszerezni.

7 Arnaldus Villanovanus: De conservanda juventute et retardanda senectute. Lugduni, Chouet, 1619. Schurig, Martin: Parthenologia. Dresden und Leipzig, Zimmermann, 1729.

8 Gründel, Ernst: Über das Carmen de ingenio sanitatis des Arztes und Doktor der Medizin Burckhard von Horneck. (Diss.) Leipzig, Glausch, 1924. 23.

9 Arciniegas, Germán: A karibi világ életrajza. Ford. Xantus J., Bp. Európa K., 1977. 62.

10 Az Ezeregyéjszaka meséi. Ford. Prileszky Csilla. Bp., Atlantisz, 2000. III. 371-372.

Mestert két ifjú ember között hálátott, és azt bizonyította, hogy az öreg ez által erősödött és frissült”¹¹

Az eljárás a 20. századi Indiában is ismert lehetett, hiszen az idős Mahatma Gandhi is állítólag szívesen aludt szűzlányok társaságában.¹²

A 19. század elején, Magyarországon a csömört igyekeztek gyógyítani szép, bár nem feltétlenül szűz leányok segítségével. Szirmay Antal írja *Hungaria in parabolis* című munkájában a következőket: „A csömört kenéssel gyógyítják a magyarok, különösen csinosabb leányok közreműködésével, akik olyan keményen bedörgölik az embert, hogy a bőr felszíne, avagy az epidermis szinte kicserződik tőle”¹³

Afrikában a szűzgyógymód egy sajátos, és meglehetősen borzasztó – egykor Európában is elterjedt – válfaja ma is eleven életet él: Paul Theroux amerikai író szerint ugyanis a Dél-Afrikai Köztársaságban ma is azt tartja a néphit, hogy a szűzleányokkal folytatott nemi élet kigyógyít az AIDS-ből. Ezért gyakori errefelé a gyermekek elleni erőszak is.¹⁴

Ennyiből is láthatjuk tehát, hogy ez a gyógymód, vagy makrobiotikus technika igen régi eredetű és világszerte igen elterjedt. Ám vajon mi lehet a magyarázata népszerűségének, milyen képzetek állhatnak a háttérben?

Már Gerhard Eis rámutatott egy 1956-ban írott cikkében, hogy a világszerte elterjedt néphit szerint a nemi önmegtartóztatás és ekképpen a szüzesség is előfeltétele a gyógyító erőnek. Igen sokfelé találkozhatunk azzal a meggyőződéssel, hogy aki nemi életet él, nem gyógyíthat eredményesen, mert elveszti gyógyító varázserejét, az időleges önmegtartóztatás, illetve a szüzesség viszont elősegíti a gyógyítást, sőt, önmagában is gyógyhatású.¹⁵

Fridolf Kudlien egy 1984-ben publikált tanulmányában bővebben is kifejti e gondolatot.¹⁶ Felhívja figyelmünket, hogy az ókori orvos-pap gyógyítás előtti rituális mosdása, szexuális absztinenciája és böjtje is egyfajta tisztulási szertartás

---

11 Hufeland, Christoph Wilhelm: Az ember élete meghosszabbításának mestersége. Magyarra fordítottat. Kováts Mihály által. Pesten: Patzkó, 1799. Első-Második rész. I. 7-8. Kováts Mihály egyébként nagyon érdekes megjegyzéseket fűz a szöveghez (3-16. p.) Az Indiában raboskodó Holwell iszonyú történetét elbeszélve azt igyekszik bizonyítani, hogy a gyerekek kipárolgása igenis jót tesz, hiába tartalmaz salakanyagokat. Az idézett szöveg német eredetije a következő helyen olvasható: Hufeland, Christoph Wilhelm: Die Kunst das menschliche Leben zu verlängern. Theile 1-2. Jena: ny.n., 1801. 7-8.

12 Mehta, Ved: Mahatma Gandhi and his apostles. Middlesex, Harmondsworth, Penguin Books, 1976. 201.

13 Szirmay, Antonius: Hungaria in parabolis. Budae, 1807. 74.

14 Theroux, Paul: Afrika, fekete csillag. Ford. Szántó Judit. Bp., Park Kiadó, 2006. 402.

15 Eis, Gerhard: Kultische Keuschheit in der mittelalterlichen Wundarznei. Medizinische Monatsschrift 9 (1956) 617-619. Vö.: Bächtold-Stäubli, H. – Hoffmann-Krayer, E. (Hrsg.): Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens. Berlin-New York, Walter de Gruyter, 1987 (Neudr.) 1291-1303. Itt gazdag anyag található a szüzesség és a gyógyítás kapcsolatáról.

16 Kudlien, Friedolf: Chastity and healing power. Clio Medica. 19 (1-2) 1984. 94-110.

része lehetett, mivel a gyógyítás sokáig kultikus cselekménynek számított. Maguk a szüzek, a „tiszták” pedig nem csak személyükkel, hanem még tárgyaikkal, sőt akár ürülékükkel is gyógyíthattak. A szüzek vizeletét az Ebers papiusztól Pliniuson át Agrippáig éppúgy gyógyhatásúnak tartották, mint mondjuk a vérüket – gondoljunk a Báthory Erzsébettel kapcsolatos hagyományra – vagy éppen leheletüket. A középkori német lovagi költészetben is megjelenik ez a hiedelem: Hartmann von Aue (1200 körül) „Arme Heinrich” című elbeszélő költeményének főhőse leprás lesz, és olyan szüzlány keresésére indul, aki vérével kigyógyíthatja bajából. Ám ugyanilyen gyógyhatást tulajdonítottak a szüzek ruhadarabjainak vagy tárgyainak, pl. fésűjének, szalagjának is. Egyes betegségeket – az epilepsziától a szifiliszig – egyenest kasztrációval, „szűziesítéssel” is próbálták gyógyítani.

A Kudlien által említett képzeteket és hiedelmeket a mindennapi tapasztalat is alátámasztotta, hiszen a szerelem, a heves nemi vágy és a nemi élet valóban csökkenti a tetterőt, amint azt Sámson, Héraklész vagy Akhilleusz óta jól tudjuk. Másrészt pedig azt is alátámasztotta a tapasztalat, hogy szűzleányoktól valóban nehezebb nemi betegséget kapni, mint tapasztaltabb hölgyektől. Ugyancsak a mindennapi tapasztalat körébe tartozik az a tény is, hogy a testmeleg, különösen egy szép hölgy testmelege igencsak jótékony hatású,¹⁷ illetve, hogy a lélegzet – az átman - az élet egyik alapföltétele, világgal való kapcsolatunk legfontosabb láncszeme. (A befűvások lélegeztetés esetében pedig akár életet is menthet.)

A szűzgyógymód különös hagyományának tehát részben hiedelmek, részben pedig tapasztalatok állhatnak a háttérben. Hogy pedig valóban makrobiotikus hatású-e a szűzekkel való együttlét vagy együtt alvás? Ennek eldöntése még hosszas és alapos vizsgálódásokat tenne szükségessé, amelyek azonban, tekintettel a honi alap kutatások korlátozott lehetőségeire, egyelőre – sajnos – nem folyhatnak szervezett keretek között.

---

17 Lásd Prédikátor IV. 11.: „Hogyha együtt fekszik is a kettő, megmelegszenek; az egyedülvaló pedig mimódon melegedhetik meg?”